

"הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה"

[פרשת בשלח (שיחה 3) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בפרשתנו כתוב: "וְיָאָו, כִּי ה' נָתַן לָכֶם אֶת הַשֶּׁבֶת" (שמות טז, כט). ויש לשאול: מה שייך "ראו"?
כן בפרשתנו מביא המכילתא (טז, לג) לימוד מירמיה (ב, לא) "הַדּוֹר, אַתֶּם יָאָו דְּבַר ה'" – "שבשעה שאמר
ירמיה לישראל, מפני מה אין אתם עוסקים בתורה? אמרו לו, במה נתפרנס? הוציא להם צלוחית של
מן, אמר להם: הדור, ראו דבר ה', אבותיכם שהיו במדבר שהיו עוסקים בתורה, ראו במה נתפרנסו.
אף אתם אם תעסקו בתורה, הקב"ה יפרנסכם מזה".

פשיטא שביטוי "ראו" בא לבטא עיון והתבוננות, כמו, "ולבי ראה הרבה חכמה ודעת". (קהלת א, טו)
ובכן נצטוינו כאן ללמוד לקח לדורות. יש קשר הדוק בין שתי המצוות, כי בערב שבת קבלו מנה כפולה
של מן, ובשבת לא ירד המן בכלל, ללמדך שהיום קדוש לאדוננו. לא באופן מקרי נבחר יום זה מתוך
השבע, כי גם בשמים וכל הטבע בארץ מכירים ביחודיותו של יום זה. ולכן, כשהיה לנו בית המקדש,
שמו בארון צנצנת המן, לשמש עדות לכל באי עולם. גם היום נותר לנו מזכרת כזו, ע"י אמירת פרשת
מן בכל יום כדברי "משנה ברורה": "כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, כדכתיב
'המרבה לא העדיף, והממעט לא החסיר'; להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ואיתא
בירושלמי ברכות, כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו". (א ס"ק יג) וכתב מלפני זה:
"ואין די באמירה, אלא שיתבונן מה שהוא אומר".

וראוי לעיין כעת, מה עלינו להתבונן.

דורנו הנוכחי רובץ תחת כמה וכמה צרות ובעיות. מהגדולות שבהן: דאגת הפרנסה.
לא שרוב האוכלוסיה סובל ממחסור-של-ממש, אלא לפי ציפיותיהם ולפי התרגלותם במותרות, "אין
הקומץ משביע את הארי" ואין המשכורת-הממוצעת 'מכסה' את ההוצאות השוטפות והמטרידות.
מחשבותיהם של מרבית בני-הדור שקועה בהשגת רווחים נוספים, ה'אוברדרפט' (משיכת-היתר) שבבנק
הולך וגואה, והאדם כאילו רץ ריצה-נואלת אחרי-הקשת של נהנתנות וחיי רווחה, ולא משיגה.

חז"ל הטיפו רבות נגד שיעבוד זה. "כל מי שיש לו פת בסלו, ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מקטני
אמנה" (סוטה מח:), כי 'מאן דיהיב חיי, יהיב מזוני'. חז"ל הבטיחו לנו: "כל מזונותיו של אדם קצובים לו
מראש השנה...". (ביצה טז:). זאת אומרת, לא מפני שהאדם עמל ויגע הוא משיג את כספו. אמנם חייב
האדם להשתדל, כפי גזירת ה' "בזיעת אפיך תאכל לחם". לכן ההשתדלות מוכרחת, אבל אין לה יחס
ישיר לתוצאה כמה האדם ירויח ("יחובות הלבבות", שער הבטחון פי"ג ד"ה והטעם שמחמתו חייב, וכן "מסלת ישרים", סוף פרק כ"א).
וכבר נגזר על האדם לפני לידתו אם יהיה עני או עשיר (נדה טז:). ולכן מה שהאדם חושב שעושרו תלוי
במדת פקחותו וערמתו ולפי מאמציו, אין זאת אלא סרד ע"ז, שתולה הצלחתו בעצמו ולא בבורא-הכל
(כמ"ש ב"יחובות הלבבות", שער בטחון, פי"ד). ובאמת, עשיר כזה הוא עני, כי הוא דואג תמיד.

וכך לשונו הזהב של רש"י הירש: "... סכנת הרעב האמתית או המדומה מערערת כל עקרון ומבטלת
כל החלטה טובה. כל עוד לא נגאל האדם מן תוקף הדאגה למחייתו, אין מקום להגשמה מוחלטת של
תורת ה'... (=יש להחזיר לתודעת האדם) שגם דאגת הפרנסה אינה מוטלת בראש ובראשונה על האדם עצמו (=כי
אם על קונו). האדם רשאי וחייב לעשות רק את שלו, ואילו ההצלחה מסורה היא לה'... כל עוד לא נשתלה
הכרה זו בלב האדם, עלולה דאגה זו להפוך את עולמו למדבר, גם בהיותו שוכן בעולם מיושב
רב-נכסים אך רב-מתחרים. עלול האדם לחשוב כי דאגתו צריכה להקיף לא רק את יום המחר, אלא
גם כל העתיד כולו, ואף את עתיד בניו, נכדיו וניניו.

מחשבה זו ממריצה אותו להוסיף מאמצים על מאמצים, עד שלא יוותר לו מקום בלבו לכל תכלית ומטרה אחרת". (פירושו על שמות עמי קנב). לכן נתן לנו ה' את השבת, ללמדנו לעצור ולערוך חשבון-נפש אמתית. אנו בסך הכל אורחים על שולחנו של ה'.

חז"ל מלמדים אותנו על המן :

א. "צדיקים, ירד להם על פתח בתיהם. בינוניים יצאו ולקטו. הרשעים שטו (סביב למחנה) ולקטו (יומא עה.). חושבני שאין כאן רק תוצאה, אלא גישה מחשבתית. הצדיקים מוצאים את עושרם בקרבת-מקום. מתוך 'עין טובה' שיש להם, אינם משוטטים למרחקים והם שמחים בחלקם.

ב. כך יש לנו להבין מה שנאמר שם עוד בגמרא: "צדיקים קבלו מן בצורת לחם (מוכן), בינוניים כעוגות (בצק, לפני אפייה), והרשעים טחנו בריחיים או דכו במדוכה". כלומר, הרשעים ממציאים שיטות שונות איך לגרות את הנאתם, ואינם מסתפקים בצורה הפשוטה שבה המזון מגיע לידיהם.

עת שנוצרנו כעם היה לנו נס מתמיד של הענקת מן משך ארבעים שנה (!) מה שלא אירע לנו בשום נס אחר. ענין גדול יש בנס זה, ששום גוי בעולם לא יוכל ליהנות ממנו. "כיון שהיה יורד בנחלים, היו אוה"ע באים לשתות ממנו והוא נעשה בפיהם מר כלענה" (ילק"ש בשלח, רנח). וכן, "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (טז, ד) - "שאם יתכנסו כל האומות לספות מן המן אפילו משהו, אינן יכולין". (שם). אין כאן ח"ו צרות-עין לא לרצות בטובתם, אלא פשוט מבחינת אורחות חייהם הם לא שייכים לענין זה של מתת-ה'.

הכתוב אומר, "וחם השמש ונמס" (טז, כא) - ויש להקשות, והרי בני"י בשלו אותו על האש (שהוא הרבה יותר חם מאשר חום השמש ממרחקים) ולא נמס ולא נתבטל? אלא שהמזון הזה 'מן' נשלח ע"י ה', הזין את הבריות ע"פ ה', ודוקא לבני אדם מסוימים, וזה ע"פ ה'. מובן מאד שאוה"ע אינם שייכים לצבא עובדי ה', אינם "אוכלים על שולחנו" כמשרתיו. ממילא אין להם הישג יד באוצרות הללו.

בני"י נבראו בעצם ובראשונה, בכדי לשמש את קונם (ע"י תורה ומצוות). כל היצור, כל פרטי-תבל, נבראו בכדי לשמש רקע ותשתית למלאכת-שמים זאת. גם הגוים נבראו או בכדי לנסות את בני"י, או לשמש מקל-פורענות, או להועיל להם בקיום המצוות (ע"ע ברכות לה:). לכן לא-להם לאכול "לחם אבירים" היורד מן שמים. לחם-ראשוני זה בא לנו במדבר גם ללמד מדת ההסתפקות (לבל ינהג האדם מדת אגרנות) וכן ללמד לבני"י מה ענין השבת (ולכן לא ירד מן בשבת).

מעניין הדבר שבני"י נצטוו על השבת עוד לפני שקבלו תורה בסיני. ודאי כי זה בגלל תפקיד הטרומי להיות בסיס 'אמונה' לקיום שאר כל המצוות. דוקא הציווי "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השבת" (טז, כט) הוא המחנך שישתדל האדם למצוא סיפוקו במקומו, ואל ישוטטו מחשבותיו וכיסופיו מעבר-לים. תמיד חושבים שבמדינות-הים מוצאים יותר אושר ונחת-רוח. ומעניין הדבר, שהתושבים שם הם גם כן חולמים חלומות-בהקיץ בכיוון זה, שהם ימצאו אושרם במדינה הרחוקה ממקומם-הם. אחד מתכסיסי יצה"ר הוא ללטוש-עין לחלקו של הזולת, לדמות דמיון-פרוע ששם המצב שליו יותר, רגוע יותר, וכמה האנשים טועים בזה. בדומה לברבור השט באגם, עיני הצופה רואות אותו שט בחלקלקות. אבל אין העינים שליטות לראות התנועות המאומצות והמטורפות של שתי רגליו, המכים במים מתחת לפני-האגם בכדי להניע תנועת-גופו. כך : אין אנו רואים כמה בלבול-דעת ופיזור-נפש יש לעשירים (כדברי חובות הלבבות), רק מבחוץ הם נראים כשגוים. כי עוה"ז דומה לשותה מים-מלוחים. ככל שמרבים בשתייה, כך הצמאון גובר.

רעיון השבת בא ללמד לאדם שהוא איננו האדון בבריאה. האדם שובת מן פעילות "מלאכת מחשבת", מן כתיבה ובנין, מן עבודת קרקע ועבודת חרושת. והאדם מכריז שבעצם הוא מחוסר פעילות, והוא אורח על שולחנו של ה'. ככל שהאדם דואג על מחר, אזי הוא מחלל את השבת. ככל שהוא עצבני, ומטלטל מוקצה ממקום למקום בתנועות-סרק, הריהו מחלל את השבת.

'אור החיים' מציין על פסוק "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" (שמות כ, ט) הכי אפשר להיות שעשה האדם "כל מלאכתו"?

אלא הענין הוא שצריך האדם לדמות בדעתו שבאמת כל מה שרצה להשיג ולעשות, כבר עשוי ואין לו מה להוסיף. ואז באה לו מנוחת-הדעת, וזו היא "שבת" באמת. זו היא ההכרה הנכונה ובהירה, מה הוא מהות העולם אליבא דאמת. "שבת" מלשון "שיבה" אל ה' וחוזרים למקור מחצבתנו.

יש עוד "קאו" שלישי – "טעמו וראו כי טוב ה'"! (תהלים לד, ט)